

УДК 379.85 (477)

**КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИСТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ***Г.М. Гуменюк*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті розглядаються деякі питання освітнього середовища у сучасних умовах, зокрема, таке актуальне питання як компетентісний підхід до професійної підготовки фахівців у галузі туристичної діяльності.

Ключові слова: компетентісний підхід; суперечності у системі підготовки; фактори активізації суб'єктивної діяльності; технології сучасної освіти; структура освітнього середовища.

Туризм сьогодні став невід'ємною частиною життя мільйонів людей. Він вносить вагомий вклад у становлення економічної і культурної співпраці, досягнення взаєморозуміння між народами [5, с. 70].

Процес соціально-економічних змін у суспільстві став причиною перегляду освітньої політики як в цілому, так і окремих її компонентів, зокрема, стратегії щодо підготовки майбутніх фахівців.

У сучасних соціально-економічних умовах серед важливих завдань постала необхідність створення національної системи туристичної освіти, що інтегрувалась би в загальнодержавну освітню систему, як важлива складова суспільства та туристичної галузі.

Модернізація освітньої системи в Україні висуває нові питання про рівень знань і вмій фахівців у галузі туристичної діяльності. Найважливіше завдання сучасної вищої школи – підготовка компетентного, гнучкого і конкурентноспроможного фахівця, який здатний досягти визначеної мети в різних життєвих ситуаціях.

Всесвітня туристична організація та міжнародні конференції з туризму (1991–

2011 рр.) неодноразово підтверджуються, що постійне вдосконалення компетентності представників туристичної діяльності та професійна підготовка необхідні не лише вузьким спеціалістам готельно-туристичного комплексу, але й суспільству в цілому.

Останнім часом зміни в характері освіти відбуваються у контексті глобальних освітніх тенденцій, які отримали назву «мегатенденцій». До їх числа відносять: масовий характер освіти та її *неперервність* як нова якість; *значимість* як для індивіда, так і для очікувань суспільства; орієнтація на *активне* засвоєння людиною способів пізнавальної діяльності; адаптація освітнього процесу до запитів і *потреб* особистості; орієнтація навчання на особистість учня, забезпечення можливостей для його *саморозвитку* [1, с. 3].

Важливою рисою сучасного навчання є його спрямованість на те, щоб готувати фахівця не лише адаптуватися, але й активно опановувати ситуації соціальних змін. Ці освітні орієнтири знайшли міжнародне визнання в якості робочих орієнтирів в програмах ЮНЕСКО вже на початку 1990-х рр. [6; 7].

Праці вітчизняних і зарубіжних дослідників професійної освіти А. Алексюка, С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, Б. Теплової, Н. Ничкало, О. Савченко, М. Ярмаченка та ін. свідчать, що основний напрям оновлення професійної освіти в сучасному світі полягає у винайденні шляхів забезпечення діяльницької позиції в освітньому процесі, які б сприяли становленню досвіду цілісного системного бачення професійної діяльності, системних дій у ній, вирішення нових проблем і завдань.

Педагогічний досвід показує, що освітній процес в умовах сучасного вищого навчального закладу має вже чимало можливостей для розв'язання означених проблем. Однак ці можливості у ВНЗ використовуються ще не в повному обсязі, про

що свідчать, зокрема, суперечності між:

- об'єктивними потребами суспільства в професійно компетентніших фахівцях у галузі туристичної діяльності, унікальних вимог до їх діяльності, та мірою наукової розробки проблем формування професійної компетентності;
- існуючою в практиці ВНЗ унікальною усталеною системою підготовки фахівців для сфери туризму та особистісно орієнтованим характером їх роботи з різними об'єктами;
- усвідомленням студентами необхідності і значущості розвитку професійної компетентності і недостатнім досвідом та рівнем сформованості у них практичних навичок у галузі туристичної діяльності.

Усунення зазначених суперечностей вимагає переосмислення підходів до професійної підготовки сучасних фахівців для сфери туризму.

Виявлена соціальна значущість проблеми підготовки фахівців для сфери туризму, недостатній рівень її наукової розробки та невизначеність шляхів розв'язання виявлених суперечностей системи професійної підготовки фахівців в умовах ВНЗ обумовили мету нашої статті – аналіз компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців туристичної галузі.

Основною тенденцією в професійно-педагогічній діяльності викладача вищої школи на сучасному етапі виступає проектування системи розвиваючого навчання як специфічного навчального середовища життєдіяльності майбутнього фахівця, яка б визначила його розвиток як людини мобільної, компетентної, здатної до самореалізації, творчості, орієнтації в складних ситуаціях, ефектного вирішення практичних завдань, та вміння досягати наміченої мети. В якості основних принципів освіти в умовах соціально-економічних змін можна назвати:

- принцип соціального і особистісного розвитку (нове розуміння загальної

культури фахівця в інформаційному суспільстві як поєднання гуманістичної, наукової і технологічної складових, як бази для організації особистого, професійного і соціального життя);

- принцип культурно-історичного і ціннісного розвитку (інтеграція культурно-історичного і ціннісно-аксиологічного феноменів, засвоєння яких дозволить усвідомити такі істини і цінності, як пізнання природи, суспільства, людини і мистецтва);

• принцип індивідуального просування (реалізація інтегративно-модульних технологій освіти, які базуються на єдності нормативного (соціального) та індивідуального, який дозволяє особистості конструювати індивідуальні освітні маршрути);

- принцип компетентнісного підходу (забезпечення грамотності і компетентності, розвитку загальної інтелектуальної культури, створення наукової бази в професійній галузі) [3, с. 10].

Одним із суттєвих орієнтирів сучасної професійної підготовки фахівця, як наголошує Г. Сухобська, має стати психологічна перебудова стереотипу дій особистості, її мислення і механізмів самореалізації. Г. Сухобська підкреслює значення таких факторів активізації суб'єктивної діяльності:

- самореалізація майбутнього фахівця як особистості, як суб'єкта діяльності, як індивідуальності;

• співпричетність майбутнього фахівця до оточуючого середовища через «прийняття» на себе певної позиції і ролі, «втілення» себе в реальність і т. ін.;

- еволюція запитів і потреб майбутнього фахівця в самопізнанні;

• розвиток рефлексивних здібностей, які б дозволяли вихід людини в мегапозицію по відношенню до власного досвіду, розуміння і усвідомлення свого навчального і професійного зростання;

- самоосвіта і самонавчання як здат-

ність особистості регулювати свої стосунки із зовнішнім світом у процесі самостійного засвоєння нових знань [4, с. 58].

Мета ж професійної підготовки сучасного фахівця задається як очікуваний результат – формування професійної компетентності. При цьому під професійною компетентністю фахівця в галузі туризму ми розуміємо інтегральну характеристику, яка визначає реальну здатність до досягнення глобальної мети чи окремого результату, а також здатність розв'язувати професійні проблеми і типові професійні завдання, які виникають у реальних ситуаціях туристичної діяльності з використанням знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і нахилів. Компетентність завжди проявляється в діяльності.

Фахівець з туризму має володіти професіоналізованими знаннями та вміннями самостійного туроперейтингу та всіх видів туристичних послуг, пропонувати готові конкурентоспроможні програми, які передбачають розширений обсяг знань у турисько-готельного та ресторанного бізнесу, технологічними особливостями підготовки, розробки і надання турів, особливостями їх тематичного змісту, а також знаннями правового регулювання туристської діяльності, екології, архітектури, етнографії тощо [5, с. 108].

Виходячи із розуміння професійної підготовки як процесу професійного розвитку, оволодіння досвідом професійної діяльності, можна говорити, що компетентний фахівець спрямований у майбутнє, передбачає зміни, орієнтований на самоосвіту. Професійна компетентність – це сукупність ключової, базової та спеціальної компетентностей [2, с. 37].

Ключові, базові та спеціальні компетентності, пронизуючи одна одну, проявляються в процесі вирішення життєво важливих професійних завдань різного рівня складності, у різних контекстах, з використанням певного освітнього простору.

При проектування змісту професійної підготовки згідно з логікою компетентного підходу одиницею побудови змісту є професійне завдання. Сукупність професійних завдань утворює «ядро» змісту професійної підготовки, а етапи формування професійної компетентності розкривають логіку «розгортання» змісту. Зміст освіти, як відомо, конкретизується в навчальному плані, у якому задається логіка засвоєння навчальних дисциплін. Отже, послідовність вивчення дисциплін буде обумовлена компетентним підходом до організації навчального процесу. Таке розуміння процесу професійної підготовки сучасного фахівця дозволяє стверджувати про доцільність модульної побудови навчального плану. Перший блок навчальних дисциплін орієнтований на розвиток ключових компетентностей майбутньої професійної діяльності. Другий блок орієнтований на «заглиблення» студента в професійні завдання, засвоєння способів їх розв'язання, які б сприяли формуванню базової компетентності на основі ключової. Третій блок дисциплін, які орієнтовані на розвиток спеціальної компетентності на основі базової. На нашу думку, такий план дозволить максимально індивідуалізувати процес професійної підготовки.

Компетентнісний підхід зумовлює і дещо іншу структуру навчальних програм, у яких інакше розтавлені пріоритети: на перше місце виносяться характеристики компетентностей як мети програми (дисципліни), потім пропонуються шляхи їх формування, далі відбувається відбір змісту матеріалу, який сприятиме розв'язанню конкретних завдань і розвиватиме компетентності. У цілому стратегія побудови навчальних програм нового покоління повинна базуватись на логіці поетапного розвитку компетентностей: від розуміння комплексу знань до їх спрямованості на розв'язання типових професійних завдань, до вільного вираження

свого розуміння і оволодіння способами діяльності, здатності вирішувати інноваційні завдання в рамках своєї професії.

Слід також зазначити, що запровадження компетентнісного підходу пов'язується із використанням широкого спектру технологічного забезпечення професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи.

В якості загальної характеристики поняття технологій сучасної освіти слід назвати:

- розгляд технологій сучасної освіти як специфічного середовища, спрямованого на розвиток людини;

- уявлення про технології освіти як взаємопов'язану систему способів і засобів навчання майбутнього фахівця, яка забезпечує цілісно-особистісний розвиток людини на основі реалізації сукупності процедур: планування навчання, супровід навчального процесу, моделювання, забезпечення умов навчання, оцінки і самооцінки результату, співставлення з прогнозованою моделлю.

Загальну логіку побудови освітнього середовища вищого навчального закладу можна представити у вигляді такої схеми (рис. 1):

Рис.1. Структура освітнього середовища

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок про те, що в професійно-педагогічній діяльності викладача вищої школи сьогодні відбувається перенос акцентів:

- якщо раніше викладач виступав у ролі режисера навчального процесу, то тепер режисера лежить в основі навчального матеріалу;
- якщо раніше відповідальність за результати навчання «падала на плечі» педагога, то тепер вона переважно визнача-

ється самим студентом;

- раніше реалізувалось уміння студента працювати під керівництвом викладача, а зараз - уміння працювати самостійно;
- в якості основної освітньої стратегії процесу професійної підготовки можна виділити принцип проектування, який може реалізувати завдяки таким стратегіям, як практико-орієнтоване модульне навчання, навчання за допомогою методу

кейсів, а також навчання на основі соціальної взаємодії.

Таким чином, своєрідність професійної діяльності сучасного викладача ВНЗ полягає в тому, що повертається справжня сутність, призначення діяльності педагога: ведення, підтримка, супровід студента. Допомогти кожному студенту-ві усвідомити власні можливості, увійти в світ культури обраної професії, знайти свій життєвий шлях - такі параметри сучасного педагога [2, с. 43].

З вищезазначеного можна зробити висновки, що головне завдання розвитку педагогіки туризму є обґрунтування компетентнісного підходу та професійно зорієнтованих інноваційних технологій підготовки фахівців туристичної галузі, системоутворюючою основою яких розвиток творчості, активної співпраці студентів і викладача, їх взаємодія [5, с. 118].

Дана стаття не вичерпує всіх аспектів проблем професійної підготовки фахівців у галузі туристичної діяльності в умовах сучасного ВНЗ, а лише підкреслює необхідність її подальшої розробки, зокрема: удосконалення освітніх технологій і стратегій в діяльності викладачів вищих навчальних закладів, розробка технологій позитивного вирішення суперечностей у процесі ВНЗ.

Література

1. Кларин М.Е. Инновации в мировой педагогике / М.Е. Кларин. – М: НПЦ «Эксперимент», 1998. – 180 с.
2. Модернизация профессионального образования // Информационный бюллетень. – № 1 (29). – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2006. – С. 34–54.
3. Образование взрослых в современном развивающемся обществе : Материалы Международ. научно-практич. конф. 18-19 ноября 2003 года : В 2-х ч. / [Гл. науч. ред.: проф., д.п.н. В.И. Подобед]. – Ч. 1 : Непрерывное профессиональное образование различных категорий специалистов. – СПб.: ИОВ РАО, 2003. – 280 с.
4. Образование взрослых: социально-психологические проблемы. – СПб., 2000. – 190 с.

5. Теорія туристичної освіти і навчання / Історія туризму в Україні : Навч. посібник / В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова. – К. : Вища школа, 2002. – С. 70–135.

6. Naisbitt J. Megatrends 2000: Ten new directions for the 1990th / J. Naisbitt, P. Aburdene. – New-York : William Morrow and Company, 1990. – 448 p.

7. Towards Developing New Teacher Competencies in Response to Mega-Trends in Curriculum Reforms. Report of a Regional Study Group Meeting (Chiang Rai, Thailand, June 25 – July 6, 1990). – Bangkok, 1992. – 217 p.

Gumenyuk G.M. COMPETENCY APPROACH TO TOURISM INDUSTRY PROFESSIONALS' TRAINING. *Some problems related to present day educational surrounding especially such an important problem as competency approach to tourism industry professionals' training are considered in this article.*

Keywords: competency approach, training system disagreements, activate factors of person activity, modern educational technologies, educational surrounding structure.

Гуменюк Г.М. КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *В статье рассматриваются некоторые вопросы образовательной среды в современных условиях, в частности, такой актуальный вопрос как компетентностный подход к профессиональной подготовке специалистов в области туристической деятельности.*

Ключевые слова: компетентностный подход; противоречия в системе подготовки, факторы активизации субъективной деятельности; технологии современного образования; структура образовательной среды.